

Subject Area
History

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 105
PP: 4400-4405

Arrival
16 November 2022
Published

31 December 2022
Article ID Number
67116
Article Serial Number
32

Doi Number
<http://dx.doi.org/10.29228/ssj.67116>

How to Cite This Article
Acar, E. (2022). "1964
Manyas Depremi'nin
Yansımaları ve Etkileri"
International Social
Sciences Studies Journal, (e-
ISSN:2587-1587) Vol:8,
Issue:105; pp:4400-4405



Social Sciences Studies Journal
is licensed under a Creative
Commons Attribution-
NonCommercial 4.0
International License.

1964 Manyas Depremi'nin Yansımaları ve Etkileri ¹

Reflections and Effects of the 1964 Manyas Earthquake

Erhan Acar ¹ 

¹ Arş. Gör. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Çanakkale, Türkiye

ÖZET

Türkiye coğrafyasında birçok aktif fay hattı bulunmaktadır. Bu sebeple eski çağdan günümüze kadar Türkiye’de çok sayıda deprem meydana gelmiştir. Bu depremlerin önemli bir kısmını ciddi hasarlara ve kayıplara neden olan büyük depremler oluşturmaktadır. 6 Ekim 1964 tarihinde meydana gelen 7.0 büyüklüğündeki Manyas depremi de Türkiye’deki şiddetli depremler arasında kabul edilmektedir. Manyas depremi, Türkiye’nin batısında geniş bir sahayı etkilemiştir. Depremi’nin büyüklüğü ve şiddetine oranla can kaybı çok fazla olmamasına rağmen maddi açıdan ciddi kayıplar yaşanmıştır. Manyas depreminin yansımaları ve etkilerinin konu edinildiği çalışmada bu afet sonrasındaki yardım faaliyetleri ve alınan tedbirler ile neticeleri de tetkik edilmeye gayret edilmiş ve bu çerçevede bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Manyas Depremi, Doğal Afetler, Deprem, Sosyal Tarih

ABSTRACT

There are many active fault lines in the geography of Türkiye. For this reason, many earthquakes have occurred in Türkiye from ancient times to the present day. A significant part of these earthquakes are large earthquakes that cause serious damage and losses. The 7.0 magnitude Manyas earthquake that occurred on October 6, 1964 is also considered one of the severe earthquakes in Türkiye. The Manyas earthquake affected a large area in the west of Türkiye. Although the loss of life was not very high compared to the magnitude and severity of the earthquake, serious financial losses were experienced. In this study, which focuses on the repercussions and effects of the Manyas earthquake, the post-disaster relief activities, the measures taken and the results has been also tried to be examined and an evaluation has been tried to be made within this framework.

Keywords: Manyas Earthquake, Natural Disasters, Earthquake, Social History

1. GİRİŞ

Alp-Himalaya deprem kuşağı dünyanın en önemli deprem kuşaklarından biridir. Türkiye’nin de bu deprem kuşağı üzerinde bulunması nedeniyle ülke coğrafyasının neredeyse tamamı deprem tehlikesi altındadır. Türkiye’deki aktif fay hatları üzerinde tarih boyunca çok sayıda büyük deprem olmuştur (Bikçe, 2015).

Anadolu levhasının batıya doğru hareket etmesi, doğu-batı yönlü sıkışmaların yaşanması, kuzey-güney olmak üzere genişlemelerin meydana gelmesine buna bağlı olarak fay sistemlerinin hareketine sebep olmaktadır. Marmara Bölgesi, bu hareketin etki alanı içinde kaldığından tarih boyunca depremlerin yaşandığı alanlar arasında yer almıştır (Sezer, 2003: 30). Antik Çağ’da Marmara Bölgesi’nde bulunan yerleşim yerleri çok sayıda depreme maruz kalmış, bu sarsıntılar ciddi hasarlar meydana getirmiştir. Eski dönemlerde Mysia olarak bilinen ve günümüzde Balıkesir ili ve çevresini işaret eden bölgede şiddetli depremler yaşanmıştır (Doğancı, 2019: 536). 1144 yılında Bursa’da yaşanan depremde çok sayıda insanın yaşamını yitirdiği belirtilirken, binaların önemli kısmının yıkıldığı kaydedilmiş, bunun yanı sıra Nilüfer nehrinin sarsıntıdan etkilendiği ve kurduğundan bahsedilmiştir. Bu depremten sonra Bursa’da 1327 ve 1855 yıllarında olmak üzere iki büyük deprem daha olmuştur (Arslantaş, 2013: 228). 1898 yılının Ocak ayı içinde gerçekleşen deprem Balıkesir ve çevresinde önemli bir hasar meydana getirirken, Marmara Bölgesi’nden Ege’ye geniş bir sahada etkili olmuştur (Satılmış, 2020: 538). 1944 yılında Edremit’te meydana gelen deprem ile Balıkesir’e çok yakın bir sahada etkili olan 1953 Yenice depremi, çalışmada ele aldığımız Manyas depremine kadar bölgede gerçekleşen büyük sarsıntılardır (Bikçe, 2015). 1964 yılında gerçekleşen Manyas depremi Türkiye’de yaşanan büyük depremler arasında yer almaktadır (Şenol, 2020 :627).

Özellikle 1999 Marmara ile Düzce depremleri sonrasında ve yine son yıllarda ülkemizde meydana gelen, kimisi son derece yıkıcı olan depremler, tarih disiplini Türkiye’de gerçekleşen depremler üzerine çalışmaların sayısının artmasında etkili olmuştur. Bu çalışmada ise 1964 Manyas depreminin yansımaları ve etkileri ele alınmıştır.

¹ Bu çalışma, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında Prof. Dr. Cezmi Eraslan danışmanlığında 2022 yılında tamamlanan “1960-65 Döneminde Türkiye’de Sosyal Hayat” başlıklı yayınlanmamış doktora tezinden üretilmiştir.

2. DEPREMİN MEYDANA GELMESİ

6 Ekim 1964'te Marmara Bölgesi'nde zaman olarak birbirine çok yakın iki deprem olmuştur. Bu depremlerden ilki orta şiddetli bir deprem iken ikincisi çok daha büyük ve şiddetli bir depremdi. 16.30 sularındaki orta şiddetli depremin iki dakika sonrasında ikinci depremin 7.0 büyüklüğünde olduğu belirlenirken, merkez üssü Manyas Gölü civarı şeklinde tespit edilmişti. Bu şiddetli depremin ardından onlarca artçı deprem yaşanmıştı. Artçı depremlerin sayısının çok fazla olması nedeniyle İstanbul Teknik Üniversitesi Sismoloji Enstitüsündeki birden çok sismograf aleti kullanım dışı kalmıştı. İlk etapta 100 vatandaşın yaralandığı 26 vefatın olduğu ve binden fazla binanın yıkılmış veya hasara uğramış olduğu bildirilmişti. Özellikle Balıkesir'in Manyas ilçesine bağlı köyler depremden büyük zarar görmüştü. Salur köyünün tamamıyla yıkıldığı diğer köylerde ise evlerin yarısından çoğunun kullanılamaz hale geldiği haberleri gelmekteydi. Gönen'de de önemli bir hasar vardı. Buna göre iki otel ile bir kahvehane yıkılmış, bazı mahallelerde büyük yıkım yaşanmış, hayatını kaybedenler ve yaralananlar olmuştu. Karacabey ve Mustafakemalpaşa'da da büyük tahribat ortaya çıkmış, çok sayıda vatandaş yaralanmıştı. Manisa'da Demirci ve Akhisar'dan hasar olduğuna dair bilgiler gelirken, Salihli'de deprem şiddetli bir şekilde hissedilmiş, bir kişi korkudan yaşamını yitirmişti. Depremin etkileri Susurluk'ta da görülmüştü. Bu ilçeye bağlı Ilıca köyünde binalar tamamen yıkılmış, bazı bölgelerde yerden sıcak suyun fışkırdığı müşahade edilmişti. Çanakkale'de ise saat kulesinin duvarları ile Yalı Camii'nin minaresi hasar görmüş, Ezine ilçesinde hükümet konağında çökme meydana gelmiş, bazı vatandaşlar panik nedeniyle yaralanmıştı. Deprem İstanbul'da oldukça etkili olmuş, orta şiddetli deprem esnasında iş yerleri ve eğlence mekanları gibi yerlerden çıkan insanlar yoğun bir kalabalık oluştururken bu durum bir kargaşaya sebebiyet vermiş, şiddetli ve büyük deprem ise binalardan dışarı çıkan insanlarda şok etkisi yaratmış, trafik durmuş, Beyazıt Yangın Kulesi memurları bulundukları yerden düşmüşlerdi. Cumhuriyet Senatosu Başkanı Enver Aka, deprem bölgesine giderek incelemelerde bulunmuştu. Bunun yanı sıra acil yardımlar kapsamında Kızılay tarafından Manyas, Susurluk ve Gönen'de depremden etkilenenler için çadır, battaniye, yiyecek yardımı ulaştırılmış, ayrıca sağlık malzemeleri ile sağlık personeli de bölgeye gönderilmişti (Cumhuriyet, 7 Ekim 1964: 1, 7; Son Havadis, 7 Ekim 1964: 1).

Deprem yukarıdaki illerin dışında Edirne, İzmir, Adapazarı, Düzce, Eskişehir ve Kütahya'da da hissedilmişti. İzmir'de, halk büyük panik yaşamış, gece geç saatlere kadar evlerine girememiş, binaların bir kısmında çatlaklar ve hasar meydana gelmişti. Aynı şekilde Adapazarı'nda da binalarda hasarlar oluşmuş, iş yerleri ve eğlence mekânları boşaltılmıştı. Depremin merkez üssüne uzak olmasına rağmen Kütahya'daki binalarda hasar olması ve depremin şiddeti vatandaşlar tarafından şaşkınlıkla karşılanmıştı (Tercüman, 7 Ekim 1964: 7).

Manyas depremi çok şiddetli bir deprem olmasına rağmen can kaybının aynı oranda büyük olmaması ana depremden önce orta şiddetli bir depremin meydana gelmesi ile yakından ilgiliydi. Nitekim, deprem anını aktaran vatandaşlar depremin son derece şiddetli olduğundan bahsederken, ayakta duramayacak kadar büyük bir yer sarsıntısı yaşandığını, sokakta bulundukları esnada ikinci ve büyük depremin olduğunu, mucizevi bir şekilde hayatta kaldıklarını vurgulamışlardı (Son Havadis, 8 Ekim 1964: 7).

Bu kurtuluşun haricinde deprem neticesinde ortaya çıkan olumsuzluklar da mevcuttu. Buna göre binlerce vatandaş evsiz yurtsuz kalmış, bu büyük sarsıntıdan özellikle köylerde yaşayanlar son derece olumsuz etkilenmiş, vefat edenlerin önemli kısmını duvar diplerinde oyun oynayan çocuklar ile enkaz altında kalan anneler oluşturunca üzüntü verici bir tablo ortaya çıkmıştı (Akşam, 8 Ekim 1964: 1).

3. HASAR TESPİT ÇALIŞMALARI

Büyük depremin ardından artçı depremler devam etmekteydi. İstanbul Teknik Üniversitesi Sismoloji Enstitüsü yetkililerinden gelen açıklamalara göre, depremin ardından ertesi gün 15.00 sularına kadar 184 adet artçı deprem kaydedilmişti. Basın muhabirleri Balıkesir'de deprem bölgesindeki gelişmeleri Türkiye'ye duyurmakta ve olayın ciddiyetine dikkat çekmekteydi. Ilıcaboğaz köyünde sadece ilkokul yıkılmamış, 66 yıllık cami dahil bütün köy harap olmuştu. Bu köyde olduğu gibi birçok köyde vatandaşların başını sokacak bir evi kalmamış bazı köylerde evlerin tamamı yıkılmıştı. Aksakal köyünde halkın tamamı barınma sorunu yaşamaktaydı. Muhtaç duruma düşen köy halkına yardım sağlanması için ordu devreye girmiş, askeri araçlar ile bin civarında ekmek Aksakal köyüne iletilmişti. Haydar ve Eskiçatal köylerinde durumun iç açıcı olmadığı okul binalarının dahi yıkıldığı bildirilmişti. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündü Kulak köyünde de depremin verdiği hasar neticesinde de evler yıkılmış, cami ve okul da kullanılamaz hale gelmişti. Manyas ilçesinin köylerinde de sıkıntı büyüktü. Kızıkköy'de evlerin önemli bir kısmı ya yıkılmış ya da kullanılamaz duruma gelmiş, iki cami çökmüş ve bu köyde dört kişi vefat etmişti. Yeniköy'de bir kişi hayatını kaybederken 50 ev yıkılmış, 150 ev de hasar görmüştü. 250 hanenin mevcut olduğu Çatalköy'de 60 ev yıkılırken hasarlı 40 bina bulunmaktaydı. Çatalköy'de de bir kişi deprem nedeniyle hayatını kaybetmişti. Bölceğaç köyünde 300 evden 210'u tamamen yıkılırken hasarlı 30 ev vardı ve iki kişi de yaşamını yitirmişti. Hamamlı köyündeki evlerin büyük bir kısmı kullanılamayacak hale gelmiş, 180 hanelik köyde 150 ev

ağır hasar almıştı. 95 hanelik Eşen köyünde 50 ev kısmen çökünce köylülerin yarısından fazlası barınma problemi ile karşı karşıya kalmıştı. Kayaca köyünde okul ve cami hasar alırken, 2.200 nüfusa sahip ve belediyesi bulunan Salur'da evlerin tamamı kullanılamayacak haldeydi. Halk burada yardıma muhtaç bir duruma düşmüş, sokaklarda baştan başa derin çatlaklar oluşmuştu. Salur halkının bu sıkıntıları karşısında zor duruma düşen Belediye başkanının çok geçirdiği ve konuşmadığı belirtilmişti. Ayrıca Salur'daki can kaybı sekiz olmuş ve diğer köylere göre daha fazla kişi vefat etmişti. Daha önce 1953 yılında yaşanan depremden de son derece olumsuz etkilenen köy halkı aynı sıkıntılı duruma 1964 yılında da düşmüştü. Bu hususun tekrar etmesi bir önceki depremden ders alınamadığını ve gerekli tedbirler noktasında zayıf kaldığını göstermekteydi (Cumhuriyet, 8 Ekim 1964: 1, 7).

Gönen'deki hasar bilgileri Kaymakamlıktan alınan verilere göre belli olmuştu. İlçe merkezinde 650 bina hasar görürken, iki kişi de yaşamını yitirmişti. Gönen'e bağlı bulunan 89 köyde 603 tane bina hasar almış, 274'ü yıkılmış, 1.001'inin de hafif hasarlı olduğu kaydedilmişti. Gönen'in köylerinde can kaybının az olduğu görülmektedir. Bostancı köyünde 6 yaşında bir çocuk hayatını kaybetmiş, dört vatandaş da ağır yaralanmıştı.

Bandırma'daki hasar ele alındığında merkezde 500'e yakın binanın hasarlı olduğu belirlenmişti. Bu 500 binadan 200'ü girilemeyecek kadar tehlike arz etmekteydi. Bilhassa bazı kamu binalarının ağır hasar aldığını söyleyebiliriz. Öyle ki, eski lise binası ile 17 Eylül İlkokulu, PTT binası, Ticaret Odası depremden son derece olumsuz etkilenmişti. Köylerdeki tahribat diğer yerlerde olduğu gibi Bandırma'da da önemsenecek seviyede idi. Şöyle ki, bazı köylerde evlerin neredeyse tamamı yıkılmıştı. Bu köyler; Çomlu, Aksakal, Doğa, Beyköy, Kızıllı, Simavlı ve Kirazlı idi. Adı geçen köylerde evlerin yüzde 91'i enkaz halindeydi. Ergili, Akçapınar ve Ömerköy'de ise evlerin yüzde 60'ı kullanılamaz durumdaydı. Susurluk'ta da bazı köylerde ağır hasarlı bina sayısı oldukça fazlaydı. Ümiteli köyü, Kepekler köyü ve Ilıca köylerinde evlerin yüzde 80'inin ağır hasarlı olduğu belirtilmişti. Dereköy'de 30 evde hasar meydana gelmiş, Sülücek de üç ev, Alibey köyünde 30 ev kısmen 3 ev tamamen yıkılmıştı. Balıkesir Valiliği, sarsıntıların devam etmesi ve depremin getirdiği sıkıntılara bağlı olarak; Manyas, Bandırma, Gönen ve Susurluk ilçe merkezleriyle buralara bağlı bucak ve köylerdeki okullarda eğitime ara verildiğini ilan etmişti (Cumhuriyet, 8 Ekim 1964: 1, 7).

Deprem Bursa Karacabey'de büyük maddi hasara neden olmuştu. Karacabey Harası'ndaki binalar yıkılırken, Hamidiye ve Beylik'de bulunan evlerin yarısından fazlası enkaza dönüşmüştü. Gönü köyünde enkaz altında kalan üç kız çocuğunun hayatlarını kaybettikleri tespit edilmişti. Bu üç kız çocuğunun vefatı civarda üzüntü ile karşılanmıştı. Gönü köyü gibi Ovaesemen köyünde de can kaybı yaşanmış, bir kişi ölmüştü. Yine Ovaesemen'de yıkılan binanın altında kalan dört vatandaş ağır bir şekilde yaralanmıştı. Mustafakemalpaşa'da bazı köyler kısmen hasar görmüş, bazıları da tamamen enkaz halini aldığı için boşaltılmıştı. Mustafakemalpaşa'da boşaltılan köy sayısı on dört olmuştu. Durumbey köyünde ve Boğazköy'de yıkılan minarelerin altında kalan iki çocuğun vefat ettiği kaydedilmişti (Cumhuriyet, 8 Ekim 1964: 1, 7).

Deprem bölgesindeki artçı sarsıntılar iki gün geçmesine rağmen devam etmekteydi. 8 Ekim saat 15.00'a kadar 400'ün üzerinde sarsıntı kaydedilirken, öğlen saatlerinde meydana gelen artçı deprem şiddetli bir şekilde İstanbul dahil civar yerlerden de hissedilmişti. Yetkililer söz konusu artçı depremlerin bir süre daha devam etmesini beklerken, bazı sarsıntıların şiddetli olması vatandaşları telaşa sürüklemiş, halk Bandırma'da olduğu gibi geceyi dışarda geçirmişti. Sarsıntılar nedeniyle Bandırma'da Ana Çocuk Sağlığı Hastanesinde hasar meydana gelmişti. Buradaki hastalar bina hasar aldığı için başka bir yere nakledilmişlerdi. Depremler Çanakkale'de de halkı endişeye sevk ettiğinden vatandaşlar deprem fırtınası biçiminde devam eden sarsıntılardan evlerine girememişlerdi. Manyas depreminden sonraki üçüncü günde de depremler sona ermemişti. Bu yüzden deprem bölgesindeki halkın paniği de devam etmiş ve evleri büyük depremden dolayı yıkılmayan ya da hasar almayanlar dahi dışarıda geceleyerek tedirgin bir şekilde bekleyişlerini sürdürmüşlerdi (Tercüman, 10 Ekim 1964: 1). Öte yandan siyasiler deprem bölgelerinde incelemelerde bulunmaktaydı. Adalet Partisi Genel Başkan Vekili Sadettin Bilgiç, partisnin Bursa ve Balıkesir milletvekilleri ile deprem bölgesine gelmiş, buradaki vatandaşlara geçmiş olsun dileklerini ileterek afet sahasını gezmişti (Son Havadis, 10 Ekim 1964: 1).

Manyas depremi oldukça geniş bir alanı kapsadığından hasar tespit çalışmaları da uzun sürmüştü. Aynı zamanda dönem itibarıyla imkânların kısıtlı olması söz konusu çalışmaların neticelenme süresine de etki etmekteydi. Buna bağlı olarak depremin üzerinden dört gün geçmesine rağmen halen hasar tespitine dair bilgiler bildirilmekteydi. Balıkesir Valiliği'ne iletilen resmî raporlarda Susurluk'ta; Ilıca köyde caminin yıkıldığı, 45 evin ağır hasara uğradığı, 30 binanın ise çökmüş olduğu belirtilmişti. Beyköy'de ise okul ve caminin yanı sıra 70 ev kullanılamaz duruma gelmiş, 45 tane evde de çökme yaşanmıştı. Umuteli, Muradiye ve Okçugöl köylerinde diğer iki köye nazaran daha az bir maddi hasar ortaya çıkmıştı. Umuteli'nde ağır hasarlı ev sayısı 10, hafif hasarlı ev sayısı ise 12 iken köy caminin minaresi de yıkılmıştı. Muradiye'de 13 ev ağır hasar almış, köydeki okul ve camide de ciddi derecede hasar meydana gelmiş, 16 evin yeniden kullanılması riskli bulunmuştu. Bu köylerin yanı sıra Dereköy'de binaların duvarlarında çatlaklar oluştuğu ve köydeki caminin minaresinin yıkıldığı tespit edilmişti. Manyas,

Susurluk ve Bandırma'da yıkılan bina sayısı 2.803 olarak verilmiş, 2.603 bina ağır hasarlı, 2.381 bina da hafif hasarlı şeklinde belirlenmiştir. Bursa'da altı kişi deprem nedeniyle yaşamını yitirirken, 49 kişi de yaralanmıştı. 16 cami, 24 minare ve 5 köy okulunun yıkıldığı Bursa'da Karacabey ve Mustafakemalpaşa'da 27 köyde ağır hasar ortaya çıkmıştı. Özellikle Karacabey Harası'nda maddi kayıp büyüktü. Karacabey Harası'nda meydana gelen hasar nedeniyle yaklaşık 5 milyon liralık bir maddi kayıp olduğu belirtilirken bu civardaki bölgede genel maddi kayıp 15 milyon liraya yakındı (Cumhuriyet, 10 Ekim 1964: 1, 7).

Manyas depremi fay hatları civarında ve alüvyonlu sahada büyük hasara neden olmuştu. Manyas ile Apolyont gölleri arasında bulunan alüvyonlu arazide çok sayıda yerden suların fışkırdığı sıcak ve soğuk su kaynaklarının ya fazlaştığı ya da kuruduğu tespit edilmişti. Ayrıca fay hatlarına paralel bir şekilde ciddi su yarıklarının olduğu kaydedilmişti. Zemin olarak alüvyonların üstünde, birikinti konisi, kum ve çakıl çöküntü molozlarının olduğu yerlerde yapılan binalardaki hasar daha fazlaydı. Ayrıca zemini oluşturan kısmın çimentolu olmamasına bağlı olarak binaların direnç gösteremediği tespit edilmişti. Ayakta kalan yıkılmayan binalar ele alındığında bazı özelliklerinin dikkat çektiği görülmüştü. Buna göre temel derinliği normal seviyede giriş bağlantıları sağlam bir şekilde yapılan binalar ile ahşap ve bağdadi benzeri esnek yapıya sahip olan binaların depremde olumsuz etkilenmediğinin altı çizilmişti (Erentöz ve Kurtman, 1960: 1, 4).

4. DEPREM SONRASINDA YAPILAN YARDIMLAR VE ALINAN TEDBİRLER

Depremden ardından ilk etapta Kızılay Genel Merkezi tarafından Manyas, Susurluk, Gönen ilçe merkezlerine ve köylerine 3.000 çadır, 3.000 adet battaniye, 30 ton gıda maddesi ve bunların yanı sıra ihtiyaç duyulan sağlık hizmetleri için doktor ve hemşire ile ilaç temin edilip gönderilmişti (Cumhuriyet, 7 Ekim 1964: 1, 7; Son Havadis, 7 Ekim 1964: 1). Daha sonra deprem bölgesine nakdi yardım da yapılmıştı. İmar ve İskân Bakanlığı, acil olarak deprem bölgesine 200 bin lira yardım ulaştırmıştır. Gerekli incelemelerde bulunmak ve sıkıntıların tespiti için Devlet Bakanı İbrahim Saffet Omay, Ticaret Bakanı Fenni İslimiye, İmar ve İskân Bakanı Celâlettin Uzel ile beraber Kızılay Genel Müdürü öncülüğünde bir Kızılay ekibi Ankara'dan Balıkesir ve Bursa'ya gitmişti (Cumhuriyet, 8 Ekim 1964: 1, 7).

Yardımlar çerçevesinde deprem bölgesindeki köylere ekmek, peynir, yağ, un ve zeytin gibi gıda maddeleri ile çadır ve battaniye dağıtımı yapılmıştı (Tercüman, 8 Ekim 1964: 7.). Bunun dışında vilayetlere de ayrıca nakdi yardım gönderilmişti. İmar ve İskân Bakanlığı, depremzedelere yardım olarak kullanılmak kaydıyla Bursa Valiliği'ne 50 bin lira tahsis etmişti (Son Havadis, 9 Ekim 1964: 7).

Depremden zarar gören çiftçilerin toparlanabilmesi adına bazı destekler verilmiştir. Tarım Bakanlığı depremde etkilenen köylerdeki çiftçilerin banka borçlarının ertelenmesi için karar çıkartmıştır. Aynı zamanda deprem bölgesindeki çiftçilerin ekim zamanlarını kaçırmamaları için tohumluk desteği verilmişti. Bunun için 5254 sayılı kanuna istinaden 500 ton tohumluk dağıtılmıştı. Ayrıca evleri, ahırları, samanlıkları veya ambarları hasara uğramış veya kullanılamayacak hale gelen köylülere tamirat ya da yeniden yapım için kereste temini gerçekleştirilmiş, 6831 numaralı kanunun 31. maddesine bağlı olarak bu keresteler ihtiyaç sahibi olanlara herhangi bir bedel olmaksızın, muhtaç durumda bulunmayanlara ise muhammen bedel üzerinden mahalli orman teşkilatınca tahsis edilmişti. Balıkesir ve civarındaki 75 köyde 1.903 ihtiyaç sahibi depremzede aileye 4.673 metreküp tomruk ücretsiz olarak dağıtılırken, muhtaç durumda bulunmayan 1.192 aileye 2.680 metreküp tomruk muhammen bedel üzerinden tahsis edilmişti. Bursa ve civarında ise 47 köyde ihtiyaç sahibi olan 1.375 aileye 5.177 metreküp tomruk bedelsiz bir şekilde verilmiş, 21 köy ve kasabada ihtiyaç sahibi olmayan fakat depremde etkilenen 539 aileye 1.550 metreküp tomruk muhammen bedel üzerinden temin edilmişti (Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi [CSTD], 3.12.1964: 283).

Ticaret Bakanlığı tarafından Balıkesir ili ile Bursa'da Karacabey ve Mustafakemalpaşa ilçelerindeki banka teşkilatına, depremde etkilenen tarım üreticilerinin zirai borçlarının bir yıl ertelenmesi ve samanlık, ağıl, ahırları yıkılan çiftçilere onarım masrafı için kolaylık sağlanması, zincirleme kefalet ile kredi temin edilmesi ve bunların gerçekleştirilebilmesi için yatırıma ihtiyaç olursa gerekli taleplerin yapılması hususu bildirilmişti. Bandırma, Mustafakemalpaşa ve Manyas'ta bulunan Tarım Kredi Kooperatifleri hizmet binaları depremde zarar görmüş ve bu zararın 900 bin lira olduğu tespit edilmişti. Bu zararın karşılanması ve gereken onarımın gerçekleştirilebilmesi için yapılması lüzumlu olan düzenlemelerin yerine getirildiği bildirilmişti. Bunun dışında Ziraat Bankası'nın ticari müşterilerine de borçları için kolaylık sağlanmıştı. Buna göre borçlarını ödeyemeyecek durumda olanlar sadece faiz ve masraflarını karşılayarak senetlerini yenileyebilecekleri. Ayrıca depremde etkilenen vatandaşlar için Gönen ve Balıkesir'de yardım komiteleri oluşturulmuştu. Bu komitelere Ziraat Bankası tarafından 25 bin lira yardım yapılmıştı. Kızılay Merkezi ve Bursa şubesi tarafından 1.800 çadır dağıtımı yapılırken, 565 çuval un, 245 çuval bulgur, 700 kutu yağ yine Kızılay tarafından dağıtılmıştı. İmar ve İskân Bakanlığı deprem nedeniyle yıkılan okulların mevcudiyetinden dolayı 24 adet barakayı okullarda kullanılmak suretiyle deprem bölgesine ulaştırmıştı.

Tüm bu yardımların yanı sıra depremzedelere muhtelif kurum ve kuruluşlar ile şahıslardan gıda ve battaniye yardımı iletilmiş, yardım kampanyaları başlatılmıştır. Yardım kampanyaları aracılığı ile Balıkesir il merkezinden 40 bin lira Gönen ve Manyas'tan 20 bin lira toplanarak depremzedelerin tütün ve pancar avansları ödenmişti (CSTD, 3.12.1964: 283).

1964 Manyas depreminin, hükümetin 18 Kasım'da aldığı karar ile 7269 numaralı kanunda belirtilen "genel hayata etkili afetlerden" olduğu kabul edilmiştir. Depremde evleri yıkılan, ağır derecede veya orta derecede hasar gören vatandaşlar için inşaat ve tamirat desteği verilebilmesi, yol, su, elektrik ve kanalizasyon gibi alt yapı ihtiyaçlarının karşılanabilmesi ile kadastro ve imar işlemlerinin halledilebilmesi adına afetler fonundan 55 milyon 48 bin liranın ayrılması kararlaştırılmıştır. Evlerini yaptırmak için bu yardım fonundan yararlanacak olan vatandaşlara ihtiyaç duyduklarında malzeme yardımı yapılması, evleri yapılarına kadar barınma sorunu olan ailelere inşaat masrafları için ayrılan ödeneğe mahsup tutulmak üzere depremde evleri ağır hasar görenlere bin lira, orta derece hasar görenlere beş yüz lira tahsis edilmesi, bu tahsisatın Türkiye Emlak Kredi Bankası tarafından düzenlenen borç senedi ile gerçekleştirileceği bildirilmiştir (CSTD, 3.12.1964: 283, 284).

Manyas'taki afet sonrasında deprem hususunda Türkiye genelini ilgilendiren bazı kararlar alınmıştır. İmar ve İskân Bakanlığı Türkiye'deki deprem bölgelerini gösteren yeni bir harita hazırlanması için girişimde bulunmuştur. Daha önce deprem iki deprem bölgesi şeklinde hazırlanan harita üç bölge olarak yeniden düzenlenmişti. Haritada yer alan bölgeler; şiddetli deprem bölgesi, orta derecede deprem bölgesi, hafif derecede deprem bölgesi biçiminde sıralanmıştı. Balıkesir, Bursa, Çanakkale, İzmir, Manisa, Muğla, Isparta, Denizli, Adapazarı, Bolu, Çankırı, Çorum, Amasya, Tokat, Sivas, Erzincan, Tunceli, Bingöl, Muş, Bitlis, Kars, Van, Maraş, Hatay birinci bölgede yani şiddetli deprem bölgesinde yer almıştı. Edirne, Kütahya, Eskişehir, Burdur, Kastamonu, Samsun, Ordu, Giresun, Gümüşhane, Kayseri, Malatya ile Urfa ise orta derecede deprem bölgesi içerisinde kabul edilen illerdi. İstanbul, Aydın, Uşak, Afyon, Yozgat, Adana, Elâzığ, Erzurum, Ağrı'nın yanı sıra Tokat, Yozgat ve Erzurum illerinin bazı kısımları üçüncü bölge olan hafif derecede deprem bölgesinde bulunmaktaydı. Bu haritanın uygulamada kullanılabilmesi için Afetler Kanunu'nun ikinci maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu kararnamesi çıkarılmıştır. Afet İşleri Genel Başkanlığından gelen açıklamada ise afet bölgelerinde inşa edilecek yapılar hakkında bir yönetmeliğin mevcut olduğu, söz konusu yönetmeliğin özellikle deprem bölgeleri ile ilgisi bulunduğu, bu bölgelerde inşa edilecek yapılar için statik hesaplamalarda dikkate alınacak esasları gösteren ve bu hesaplamalarda yapıların mukavemet güçlerini belirlemek için bazı kat sayılar kullanıldığı, bu kat sayıların ise bahis konusu bölgelere göre değiştiği belirtilmiş, bir önceki haritada iki bölge için kullanılan kat sayıların yeni haritayla üçe çıkarıldığı kaydedilmişti. Böylece her bölge için inşa edilecek binaların statik hesaplamaları ile ilgili durumun ortaya konması neticesinde yapıların güvenilirliğinin artması beklenmişti. Nitekim İmar ve İskân Bakanlığında yapılacak bir toplantı ile bölgelere göre inşa edilecek binaların niteliklerinin ve imar şekillerinin tespit edilmesinin uygun olacağı belirtilmiş, böylelikle yapıların depremlere karşı daha dayanıklı olabileceği üzerinde durulmuştu. İmar ve İskân Bakanlığı Tabii Afetler Dairesi Başkanı Mehmet Salihoğlu'nun verdiği bilgilere göre, Evliya Çelebi, Takvimi Vekayi gibi tarihi kaynaklardan faydalanılarak bir deprem kataloğu hazırlandığı açıklanmıştı. Kataloğun hazırlanması sırasında depremlerin yerleri ve şiddetleri hakkında tarihsel belgelerde yer alan verilerin göz önünde bulundurulduğu belirtilmişti. Katalog çalışması haricinde, Türkiye'deki jeolojik durumun konu edinildiği, Bakanlık jeologları ile Bayındırlık Bakanlığı, Maden Tetkik Arama Enstitüsü uzmanları ve üniversite temsilcilerinin katıldığı bir toplantı düzenlenmiştir (Cumhuriyet, 9 Ekim 1964: 1, 7).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

6 Ekim 1964 tarihinde meydana gelen Manyas depremi büyüklüğü ve şiddeti itibarıyla büyük depremler arasında kabul edilmektedir. Bu deprem, çalışmada belirtildiği gibi özelliği itibarıyla oldukça geniş bir sahada etkili olmuştur. Manyas depremi büyük bir deprem olmasına rağmen afetin büyüklüğüne oranla can kaybı çok yüksek olmamıştır. Meydana gelen şiddetli depremin hemen öncesinde orta şiddetli bir deprem yaşanması sarsıntının hissedildiği yerlerde vatandaşların sokağa dökülmesine neden olmuş bu sayede kapalı alanların dışına çıkan halk ana depreme açık alanlarda yakalanmıştır. Bu husus çok sayıda vatandaşın hayatta kalmasını sağlamış ve can kaybının yüksek miktarda olmamasına tesir etmiştir. Can kaybına nazaran maddi kayıp çok daha fazladır. Özellikle deprem bölgesindeki köylerde büyük yıkım yaşanmış, kırsal alanda çok sayıda vatandaş evsiz kalmıştır. Deprem sonrasında alınan yardımlar kapsamında felaketzedelere acil barınma, gıda ve sağlık hizmetleri için çözümler sunulurken bu noktada Kızılay aktif bir rol oynamıştır. Hasar tespiti sonrasında evsiz kalanlar için onarım ve yeniden yapım gibi hususlarda afetler fonunun devreye sokulması, depremden etkilenen çiftçilerin borçlarının ertelenmesi, tohumluk yardımı yapılması, kredi tahsisinde kolaylık sağlanması deprem bölgesi için önem arz eden tedbirler olarak ön plana çıkmıştır.

Manyas depremi gerçekleştiği dönem itibarıyla deprem gerçeğini Türkiye'ye yeniden hatırlatmıştır. Öyle ki bahis konusu yer sarsıntısı sonrasında deprem konusu yetkililerin gündem maddelerinden biri haline gelmiştir.

Türkiye'nin deprem haritasının yeniden hazırlanması ve inşaat faaliyetlerindeki kıstasların deprem bölgelerine göre güncellenme çalışmaları ile deprem sorunu üzerine toplantılar tertip edilmesi bu minvalde değerlendirilebilir. Ancak şunu belirtmek gerekir ki deprem meselesi Manyas afeti sonrasında uzun yıllar önemli bir problem olarak Türkiye'de mevcudiyetini devam ettirmiş, her büyük depremin ardından yapılması gerekenler üzerindeki tartışmalar kamuoyu gündemine taşınmıştır. Manyas depreminin neticeleri öneriler anlamında gelecek için önemli tespitleri barındırmaktadır. Deprem sırasında binaların zeminle uyumlu özelliklere sahip olup olmaması yapıların kaderini tayin etmişti. Buradan anlaşıldığı gibi zeminin niteliğine uygun yapı inşa etmenin ne kadar elzem olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra binaların zemine uygun bir şekilde inşa edilmesi denetime tabi bir husustur. Nitekim Manyas depreminin merkez üssüne çok uzak noktalarda yer alan binalarda derin çatlaklar oluşması ve hasar meydana gelmesi, yıkılan binaların usulüne uygun olarak inşa edilmediğinin belirlenmesi, dönem itibarıyla pek de sağlıklı bir kontrol mekanizmasının mevcut olmadığını da akla getirmektedir. Dolayısıyla inşaatların sıkı ve güvenilir bir kontrol mekanizması ile denetlenmesinin kaçınılmaz olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

1. Akşam, 8 Ekim 1964.
2. Arslantaş, N. (2013). "Zelzele", TDV İslâm Ansiklopedisi, (44), 227-231, İstanbul.
3. Bıkçe, M. (2015). "Türkiye'de Hasara ve Can Kaybına Neden Olan Deprem Listesi (1900-2014)", 3. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı, 14-16 Ekim 2015, DEÜ, İzmir.
4. Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi [CSTD], Dönem: 1, Toplantı: 4, C. 22, Birleşim: 12.
5. Cumhuriyet, 7 Ekim 1964.
6. Cumhuriyet, 8 Ekim 1964.
7. Cumhuriyet, 9 Ekim 1964
8. Cumhuriyet, 10 Ekim 1964.
9. Doğancı, K. (2019). "Hellespontos ve Çevresini Etkileyen Depremler (MÖ 3000-MS 6. YY)", History Studies, 11(2), 535-555.
10. Erentöz, C. ve Krutman F. (1964). "1964 Yılı Manyas Depremi Üzerine Rapor", Maden Tetkik ve Arama Dergisi, 63(63), 1-5.
11. Satılmış, S. (2020). "Balıkesir ve Çevresinin Tarihsel Depremleri (1850-1900)" Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 40, 531-547.
12. Sezer, L.İ. (2003). "Marmara Bölgesi'nde Deprem Aktivitesi ve Riski", Ege Coğrafya Dergisi, 12(1), 29-38.
13. Son Havadis, 7 Ekim 1964.
14. Son Havadis, 8 Ekim 1964.
15. Son Havadis, 9 Ekim 1964.
16. Son Havadis, 10 Ekim 1964.
17. Şenol, C. (2020). "Türkiye'de Depremlerin Yerleşme ve Demografik Yapı Üzerindeki Etkileri (1927-2020)", USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi, 2(4), 620-644.
18. Tercüman, 7 Ekim 1964.
19. Tercüman, 8 Ekim 1964.
20. Tercüman, 10 Ekim 1964.